

BESZÉLGETÉSEK AZ AKADÉMIAI KLUBBAN (5:)

(Beszélgetés Tandi Lajossal a két kultúráról.)

Délmagyarország, 1988. május 7.

Tandi Lajos: Szakbarbárnak, csőlátásúnak bélyegezzük azt a kutatót, aki kizárólag saját tudományágának kérdéseivel foglalkozik. A megjegyzés leggyakrabban a természettudományokkal kapcsolatban merül fel. Holott hasonlóan szakbarbárságnak minősülhet, ha a történelemkutató tájékozatlan a génebézészet aktuális kérdéseiben. Egy természettudósna könnyebb ismereteket szereznie a humán kultúra friss eredményeiből, mint fordítva. Vajon miért?

Grasselly Gyula: Amikor az Eötvös Kollégium igazgatója voltam, bölcészek és tétékások nemcsak együtt laktak, de sok közös programot is szerveztünk. Amikor mondjuk egy film kapcsán kérdések merültek fel, a bölcészek kvázi profi módon közelítették azt meg, a természettudományi kar diákjai egyéni benyomásaikat, nem mindig szakszerű véleményüket mondták el. Ellenkező esetben nem volt reakció. Tény, hogy a természettudományok művelőinek könnyebb bizonyos humán műveltségre, irodalmi, művészeti ismeretekre szert tenni, mint fordítva. De ezt ne varrjuk iskolarendszerünk nyakába. Az szerintem önképzés kérdése. Kristó Gyula: Nem biztos, hogy pusztán önképzésen múlik. Én azt hiszem, hogy a humán tárgyak közelebb állnak a hétköznapiakhoz, mint a természettudományoknak az igazán élenjáró és divatos területei. Mondjuk a fizika alapvető törvényszerűségeit még a magamfajta bölcész is ismeri, de már a gémanipuláció, a sebészlet, a mangánkutatás vagy az algebra világa számomra alig megközelíthető. Azt gondolom, a természettudósok némileg előnyben vannak, mert ők a mindennapi élethez közelebb eső világhoz fordulnak akkor, amikor a társadalomtudományok, vagy más humán ismeretek felé közelítenek.

T. L.: Felmerült bennem a kérdés, nem lehet-e ennek oka, hogy nevelkedésünk, sőt egész világképünk verbális ismeretekre épül? A természettudományok kevésbé verbálisak, vegyjelekkel, képletekkel, egyenletekkel dolgoznak, s ha ez nem fordítható le szavakra, nem fogalmazható meg nyelvileg, akkor számunkra érthetetlen?

Csákány Béla: A verbalitás a te szóhasználatodban a hétköznapi nyelven kifejezhető jelenti? Ha igen, akkor én ezzel szemben azt mondom, hogy minden tudomány verbális, még akkor is, ha képletekkel dolgozik. Egy nagy grúz papnövendék és filozófus írta, hogy minden gondolat szavakon keresztül valósul meg. Amikor ezt egyetemistaként először hallottam, eszembe jutott a következő ellenpélda: képzeljünk el hat szál gyufát, s ezeket rakjuk úgy össze, hogy négy egyenlőoldalú háromszöget alkossanak. Aki érti, vagy már oldott meg hasonló feladatot, rögtön képes a sikerre. A folyamat, amelynek során erre rájött, véleményem szerint nem önthető szavakba. Csak maga a megoldás. De annak a viszonylag magas szintű gondolkodási folyamatnak az íve semmiképpen. De önthető bizonyos képekbe. Tehát ennek is megvan a maga nyelve, csak hogy nem a hétköznapi nyelv. S való igaz, hogy iskolai képzésünk elsősorban a hétköznapi nyelvre támaszkodik. Azok a tantárgyak, amelyek más nyelvet használnak, félelmet vagy utálatot ébresztenek. Ilyen mindenekelőtt a matematika, a kémia és egyre inkább a biológia. A kettéválasztás így hagyományos, a félelem is az. de azt sem feledhetjük, hogy a humán kultúra alkotásaival — igaz, hogy legtöbbször csak felületesen — megismerkedhetünk pihenésjelleggel is. A természettudományok művelője, a gyakorlat embere egy bizonyos szinten reprodukálni is képes: beszél róla, emlékezik a képekre, füttyüli a dallamot. Nem alapszintű matematikával, kémiával, biológiával nem foglalkozhat — vagy csak ritka esetben — a humán szellemiségű ember egész napos munkáját követően könnyű, levezető tevékenységként. Foglalkozhat esetleg természetjárással, de az még nem természettudomány. A kategóriák néha félrevezetőek. Mondhatnám, **a matematika az antropológia része, mert azzal foglalkozik, milyen szigorúan körvonalazható formákban megy végbe a minket körülvevő valóság felfogása**

az emberi tudatban. A világ felfogásának legszigorúbb és törvényekbe legfeszesebben önthető része a matematika tudománya.

T. L.: Valóban oldódnak a merev határok, hiszen ezek szerint a matematika közelebb van a művészetekhez, mint a hagyományos értelemben vett természettudományokhoz.

.....

Karácsonyi Sándor: ...akad egy művésznévet, amely a közízlés kiszolgálója, képeit, szobrait a fizetőképes kereslethez igazítja. Ez a civilizáció merénylete a kultúra, a művészet ellen.

T. L.: Döntő mértékben egyetértek, de két megjegyzésem van. Zsurzs Éva azt nyilatkozta a televízióban, hogy A fekete város vetítését követően ugrásszerűen emelkedett a Mikszáth-regényeket vásárlók száma. (az elolvasásról nincsenek adatok), tehát a folyamat fordítva is igaz lehet. Ám például Esterházy Péter munkáit, ha akarom textusait, olvasva már nem Mátra-alji tájakat, romantikus alakokat kell elképzelnem. Ez egy más típusú irodalom, amely egyrészt nehezen transzponálható, másrészt a megértéséhez újszerű befogadói attitűdre van szükség. Ez már majdhogyanem matematikailag modellezhető nyelv.

Csákány Béla: Én úgy látom, hogy Mikszáth képei hagyományos képek, Esterházy képei holografikus ábrák.

T. L. Pontosan és lényegretörően fogalmaztál. Ez utóbbihoz viszont fel kell készülni. A közízlés és a modern, vagy szerencsésebb szóval korszerű művészet között egyre nyílik az ízlésolló...

.....